

JANERIK LARSSON:

Margaret Thatchers försök

Margaret Thatchers kritik mot ett stelnat och byråkratiserat samhälle utan produktiv dynamik har haft svårt att slå igenom, konstaterar chefredaktör Janerik Larsson. Men hon har försökt. Hon motarbetas också medvetet inom sitt eget parti av den förre toryledaren Edward Heath. Såväl i England som i Sverige måste respekten för ekonomins produktionssida återuppväckas och marknadsekonomi återinföras. Den handlar om tilltro till individen och är något mycket mer än "ekonomisk politik".

Engelsmannen älskar sin trädgård och landsbygdens idyller. Så brukar det heta.

I det land där industrialismen bröt igenom har industrisamhället aldrig förknipats med positiva värden. Den brittiska kapitalistklassen har så snart detta varit möjligt sökt sig till godsherrelivet — hells också adlad.

Lantegendomarnas herrar har beundrats medan industri och köpenskap varit andra klassens verksamheter på sin höjd — sådant man borde göra sig kvitt från när man "lyckats".

Om dessa brittiska attityder och deras betydelse för Storbritanniens hundraåriga ekonomiska nedgångsperiod finns numera en hel del att läsa. Den litteraturen är en nödvändig del av bakgrunden för envar som vill sätta sig in i förutsättningarna för Margaret Thatchers regeringsperiod, som inleddes sommaren 1979.

De värderingar som ovan skisserats har i allt väsentligt omfattats av båda de stora partierna under efterkrigstiden. I politiska termer handlar det om en patriarkalisk auktoritär samhällssyn. Medborgarna ses som passiva mottagare av överhetens, politikernas och statsbyråkraternas, gåvor och förordningar.

Tories och labour sökte utifrån mycket snarlika föreställningar om medborgarna bygga ett välfärdssamhälle uppifrån. Båda partierna var helt oförmögna att se behovet av ekonomisk dynamik, dvs de saknade genom sina värderingar både insikt och kraft när det gällde att skapa förutsättningar för den tillväxt utan vilken också det förnöjsamma Storbritannien blir et

samhälle i kris.

Kanske finns helt enkelt — på kort sikt — inga förutsättningar för en alternativ politik.

Thatcher — Benn

Två alternativ till den värderingshegemoni som rått under decennier framträdde med kraft på 70-talet. De kan personifieras: Margaret Thatcher och Tony Benn.

Båda representerar importerade ideologier. Thatcher har gett uttryck för en i huvudsak från USA importerad ekonomisk liberalism som starkt betonar vikten av en fungerande ekonomi, en fungerande och konkurrenskraftig produktionsapparat. Hennes kritik mot fackföreningsrörelsen som den fungerat i Storbritannien är oförsonlig. Denna ideologi är medelklasspräglad och frihetlig i sin grundinställning. Dvs den är en direkt konfrontation med den patriarkaliska godsherrefilosofi som med "välfärdsstatens" gåvor sökt köpa sig lugn och ro under många decennier.

Benn företräder en från kontinenten importerad socialism som på allvar kräver den samhällsomdaning som labourpartiet aldrig åstundat i modern tid.

Både Thatcher och Benn har givetvis också specifika drag — somliga bör kanske kallas "brittiska" — men det är inte av särskilt stort intresse här.

Det nya socialdemokratiska partiet söker tillsammans med liberalerna att återskapa den välfärdsideologi som under tory- och labourregeringarna sedan krigs-

utbrottet 1939 har bidragit till Storbritanniens kris. Det finns inget som tyder på att det i den socialdemokratiska politiken skulle finnas något som skulle innebära ett löftesrikt uppbrott i någon ny politisk riktning.

Klyftan mellan Thatchers ideologi och praktiska politik har naturligt nog varit stor. Trots att Thatcher har ett mandat för en radikalt ny politik är det mycket svårt att i en västerländsk demokrati lägga om kursen snabbt.

Det är ännu alltför tidigt att utvärdera Thatchers politiska experiment. De som i dag försöker göra detta kan knappast göra anspråk på trovärdighet.

Det finns å ena sidan mycket som tyder på att Thatchers politik inneburit ett uppvaknande för det brittiska samhället. Men det är å andra sidan osäkert om denna effekt kommer att sitta i tillräckligt länge för att påverka en sekellång kurs mot allt större fattigdom för nationen som helhet. (Londons lysande överklass har å andra sidan aldrig haft det bättre, men det beror i huvudsak på vad som föregick Thatchers regeringsperiod.)

Spänningar inom partiet

Till bilden av Thatchers politiska experiment hör också att den krets av nytänkare som funnits bakom premiärministern ingalunda varit tillräckligt stor eller tillräckligt kraftfull för att göra politiken helt effektiv. Dessa mänskliga svagheter har kombinerats med det faktum att den gamla patriarkaliska godsherrehögern haft och

Margaret Thatchers Örsök

har åtskilligt att säga till om i partiet.

Denna grupp, som är främmande för tanken att torypartiet skulle vara ett ideologiskt parti, betecknas i brittisk debatt som "the wets". De har medvetet motarbetat Thatcher och nyligen har en öppen revolt iscensatts med den förre toryledaren Edward Heath som pådrivande.

Heath representerar den välfärds-konservatism som saknar intresse för ekonomins tillförselsida. Heaths politiska fiasko i början av 70-talet har mer än något annat under efterkrigstiden bidragit till krisen i landets finanser. Det var Heath som satte verklig fart på inflationen.

Kritik mot Thatcher

Man kan kritiskt analysera Thatcherregeringens ekonomiska politik under åren efter 1979. Här finns plats för åtskilliga frågetecken och kritiska anmärkningar. Det allvarligaste torde vara att Thatcher haft så svårt att få igenom sitt positiva budskap. Politiken har blivit ensidig, eller tätt sig ensidig. Tanken har givetvis aldrig varit att kontroll av penningmängdutvecklingen ensamt skulle lösa problemen. Dessa kan bara lösas genom aktiva, engagerade företagarsatser.

Kritiken från företagarkretsarna mot Thatcher skall å andra sidan tas med en stor nypa salt. Här finns inte minst kritiken från en bred krets subventionsmottagare som plötsligt funnit att de skurits av från stödpengarnas strida ström. En obehaglig överraskning.

Den välfärds-konservativa kritiken har i

den tappning "the wets" givit den kommit att koncentrera sig på "tanken" att Thatcher i alltför hög grad talar om ekonomi. Vidare har Thatcher genom att betona medborgarnas fri- och rättigheter kommit att tona ned den konservativa falangens grundsyn: att politiker och byråkrater har de allra viktigaste uppgifterna i ett samhälle, att det är de som ansvarar för "politik" och "reformer" som har de förnämsta uppgifterna.

Thatchers kritik mot ett stelmat och byråkratiserat samhälle utan produktiv dynamik har haft svårt att slå igenom. En sådan kritik är lättare att driva i opposition än i regeringsställning.

Men om man får göra en förmodan så är min åsikt att "historiens dom" över Thatcher kommer att kunna summeras i två ord: Hon försökte.

En liberal revolution behövs

Att återuppväcka respekten för ekonomin, produktions-sida, kalla det kapitalism eller liberalism, har efterhand framstått som en allt viktigare politisk uppgift också i Sverige. Detta kräver mer än "industripolitik" eller "näringspolitik" eller någon annan "xyz-politik". Det kräver mindre politiska och större möjligheter för handlingskraftiga företagare.

Marknadsekonomi är ett missförstått begrepp i svensk debatt — på samma sätt är det i Storbritannien. Där tror "wets" och andra att det handlar om ekonomi. Men det är givetvis ett komplett missförstånd. Marknadsekonomi handlar om en

tilltro till individen, om en respekt för individen. De politiska slutsatserna har med hela samhällets organisation att göra — dvs något mycket mera än "ekonomisk politik".

I Sverige har Gösta Bohman talat om behovet av en "liberal revolution". Där ligger, enligt min åsikt, en helt riktig uppfattning av verkligheten. Sverige har inte gått så långt på utförsvägen som Storbritannien, men ser man sig om i vårt samhälle, så grips man av stor oro över färdriktningen. Den oron finns i alla de tre icke-socialistiska partierna, men det är Gösta Bohman som artikulerat den bäst. Även liberaler som t ex Bengt Westerberg har mycket pregnant karakteriserat dagens kris och också han rekommenderat en liberal väg.

Gösta Bohman har genom sin lyhördhet för diktarnas samhällskritik visat ett förut-

seende som dock gjort honom unik och som inneburit att han talar om "liberal revolution" med samma kraft och trovärdighet som Margaret Thatcher gjorde före valdagen 1979 — och som hon fö fortfarande gör.

Men alla har inte förstått — inte ens inom moderata samlingspartiet. Vi måste, skrev t ex Anders Arfwedson i Svensk Tidskrift nr 8/81, "sätta bestämda gränser för tillämpningen av marknadsekonomins lagar". Den som hävdar det har inte någon som helst kontakt med verkligheten i Sverige 1981, ett samhälle som mer än något annat i västvärlden satt upp gränser för marknadsekonomi. Gösta Bohman hävdar, med rätta, att problemet är det motsatta. Där har han förmodligen stöd från alla liberaler, också sådana som aldrig har gett honom eller hans parti sin röst.